

LBRIS

We know
books

CUM SĂ ȘTII , TOTUL

Înțelepciune antică pentru viața modernă,
de la Socrate la Sherlock Holmes

ELKE WISS

Traducere din limba engleză și note de
EDITH NEGULICI

EDITURA OMNIUM
BUCUREȘTI • 2026

Epicetus, *Enchiridion*, trad. Elizabeth Carter, classics.mit.edu/Epicetus/epicench.html

Plato, *Theaetetus*, trad. Benjamin Jowett, classics.mit.edu/Plato/theatu.html

Cuprins

Introducere	9
Filozofia practică: la ce bun?	17
De ce Socrate?	20
Ce rost are?	28

PRIMA PARTE

De ce nu știm să punem întrebări relevante?	37
Natura umană	47
Teama de a pune întrebări	56
A face impresie bună	63
Lipsa de obiectivitate	72
Nerăbdarea	79
Incompetența	84

PARTEA A DOUA

Atitudinea socratică	95
Acceptă mirarea	101
Curiozitatea: vrei <i>neapărat</i> să știi	105
Curajul	111

Formează-ți o părere fără să iei lucrurile în serios	114
Învăță să tolerezi (și chiar să accepți) lipsa de cunoaștere	128
Lasă-ți empatia deoparte pentru o vreme	135
Adaptează-te la reacțiile nervoase	152
Structura unui dialog socratic	154

PARTEA A TREIA

Condiții pentru a pune întrebări	181
Totul începe prin a fi un bun ascultător	181
Ia limbajul în serios	188
Cere permisiunea	196
Ia-o mai încet	202
Tolerează frustrarea	205

PARTEA A PATRA

Abilități de formulare a întrebărilor:	
tehnici, sfaturi și capcane	211
Ghid de formulare a întrebărilor socratice:	
avantaje și dezavantaje	212
Întrebări care ating punctul critic	220
Rețeta pentru formularea întrebărilor relevante:	
un vis iluzoriu?	227
Întrebări capcană și categorii de întrebări	238

PARTEA A CINCEA

De la întrebări la conversație	251
Joacă domino	251
Continuă să pui întrebări	260
Confruntă-ți interlocutorul cu întrebări	271

Întreabă în continuare „Ce-ar fi dacă?” – este un stimul încurajator	278
Fii deschis în fața întrebărilor	282
Postfață	291
Mulțumiri	293
Bibliografie	297

LBRIS

We know
books

PARTEA ÎNTÂI

De ce nu știm să punem întrebări relevante?

*Oare nu e asta neștiință rușinoasă anume să-ți închipui
că cunoști ceea ce nu cunoști?*

Socrate¹

Așadar, care este problema noastră? Chiar nu știm să punem întrebări relevante? Dacă da, cum așa? Și, mai important, există vreo speranță pentru noi?

În acest capitol ne întrebăm: Ce este, de fapt, o întrebare? De ce evităm să punem întrebări? Și când punem întrebări, de ce ele sunt adesea irelevante?

„Pun întrebări toată ziua. Ce aș mai putea învăța?”

Îmi iubesc munca. Atunci când sunt la o petrecere sau la o întâlnire profesională și cineva mă întreabă cu ce mă ocup, inevitabil mă lansez într-un discurs entuziast:

¹ Plato, *The Dialogues of Plato*, Vol. 1 (1875), p. 362. Traducerea în limba română a fost preluată din: Platon, *Dialoguri*, colecția Clasicii Antici, traducere de Șt. Bezdechi, ediție îngrijită de Vasile Pârvan, apărută în 1922 la Editura Cultura Națională. (n.red.).

— Îi ajut pe oameni să învețe să pună întrebări mai relevante. Adoptând o abordare filozofică. Ofer ateliere, cursuri, îndrumare personală pentru a-i ajuta să-și înțeleagă procesele de gândire și ...

Și exact atunci, cel mai adesea, cealaltă persoană mă întreține.

— Îi *ajuti* pe oameni să pună întrebări? Dar ce mare lucru? Eu pun întrebări toată ziua. De ce ar trebui să urmez un curs despre arta de a pune întrebări?

O mică parte din mine vrea să facă pe deșteapta și să sublinieze ironia: pentru cineva care insistă că nu are nevoie de niciun ajutor să pună întrebări, tocmai a pus un șir de întrebări manipulative, retorice și orice altceva decât deschise și animate de curiozitate intelectuală. Întrebări care, de fapt, abia se califică drept întrebări autentice. În schimb, încerc să consider întâlnirile de acest gen ca un memento a cât de mult mai avem de lucru și cât de multe am putea învăța cu toții, când vine vorba să punem întrebări foarte relevante.

Prietena noastră de la petrecere are dreptate, desigur. Punem întrebări tot timpul. Cel puțin, asta *credem* că facem.

Chiar dacă ai convingerea că ești o persoană care pune întrebări tot timpul și sigur te pricepi, adevărul va fi, probabil, foarte dezamăgitor. De cele mai multe ori, ceea ce faci, de fapt, este să rostești o propoziție cu un semn de întrebare adăugat la sfârșit. Și nimeni nu are nevoie de un curs în acest sens. Și de respirat respirăm tot timpul, însă multe studii au demonstrat că nu suntem nemaipomenit de buni la asta: cea mai mare parte a respirației noastre este prea rapidă și prea superficială. Similare este povestea și cu pusul de întrebări. Obiceiurile noastre inconștiente ne duc pe o cale greșită.

A pune întrebări nu este o abilitate pe care noi, ca societate, o stăpânim prea bine. Punem prea multe întrebări din senin, adesea incomplete, retorice, sugestive, inoportune sau întrebări care nu sunt deloc întrebări.

— Nu crezi că Tom a fost nervos în ultimul timp?

— De ce așa face-o altfel?

— Care este scuza ta de data asta?

— Nu crezi că Mike s-a îngrășat?

— Crezi că Anna nu a venit pentru că se teme? Sau pentru că este furioasă ori probabil din cauză că...?

Când cineva ne prezintă o problemă sau o dilemă, adesea, în loc s-o întrebăm ce este în neregulă, intrăm automat în starea compulsivă de a-i remedia și gestiona impedimentele.

— Ai încercat să vorbești cu ea?

— Terapeutul acela m-a ajutat mult, sunt sigur că te-ar putea ajuta și pe tine!

Sau o copleșim cu sfaturi.

— Știi ce ar trebui să faci?

— Ar trebui...

— Va trebui doar să-l suni pe cutare și cutare.

Sau suprapunem propriile experiențe peste povestea celeilalte persoane.

— Mi s-a întâmplat exact același lucru! Doar că în cazul meu a fost mai mult...

Preferăm să ne convingem interlocutorul că știm despre ce vorbim, decât să-i analizăm mai atent punctul de vedere. Îi auzim povestea și stabilim imediat o conexiune cu propriile vieți, în loc să ne concentrăm pe ceea ce acesta încearcă să ne spună. Mintea noastră deja trece mai departe, gândindu-ne la ce vom spune imediat ce el încetează să vorbească:

— Da, dar am o perspectivă complet diferită asupra acestor lucruri...!

Când, în schimb, am putea doar să ne facem timp să ascultăm cu adevărat.

Vestea bună este că arta de a pune întrebările corecte poate fi învățată. Abilitatea de a pune întrebări poate fi înăscută, dar este, de asemenea, o iscusință ce recompensează practica. Este cam ca și cum ai face o săritură în înălțime: teoretic, este ceva ce aproape fiecare dintre noi poate încerca de la o vârstă fragedă. Dar am fi mult mai buni dacă ne-am gândi cum să o abordăm și ne-am antrena aptitudinile înăscute.

Întrebările sunt precum uneltele. Cele relevante îți pot permite să intri într-o conversație aprofundată și să analizezi punctul de vedere al celuilalt. Ai putea opta pentru o pensetă delicată sau un burghiu ascuțit, ai putea fi la fel de subtil precum șmirghelul sau la fel de conflictual precum o rangă. Ca în cazul oricărui instrument, rezultatul va depinde de modul în care îl folosești. Pot lua o daltă și pot ciopli o bucată de piatră ca să creez o operă de artă sculpturală, dar dacă mă las dus de val și aplic prea multă forță în mod greșit, aș putea să-i zbor din greșeală capul statuii mele. Alternativ, pot lua șmirghelul și pot freca o suprafață cât vreau, dar dacă nu aplic destulă presiune, nimic nu se va schimba cu adevărat. La fel este și cu întrebările: sunt mai eficiente atunci când sunt manevrate cu îndemânare și în virtutea unui scop precis.

O întrebare care apare din curiozitate autentică este un pas spre celălalt. Adresându-i o asemenea întrebare, de fapt îi spui:

— Vreau să mă apropii de tine și să te cunosc mai bine.

Acest lucru implică inevitabil riscuri și creează o mică tensiune. La urma urmei, cealaltă persoană ar putea foarte bine

să te trimită la plimbare. Și acesta este unul dintre principalele motive pentru care suntem atât de reticenți în a pune întrebări relevante.

Ce este de fapt o întrebare?

Merită să ne gândim puțin la ce este o întrebare și, mai important, ce nu este. E ușor să presupunem că știm ce înțelegem prin cuvântul „întrebare”, dar la o privire mai atentă, multe dintre întrebările pe care le punem nu sunt deloc întrebări. În schimb, sunt adesea afirmații, presupuneri sau ipoteze deghizate.

— Nu crezi că Alice are dreptate?

— Insinuezi că...?

— Ben are dreptate, nu-i așa?

Acestea sunt mai degrabă păreri exprimate sub formă de întrebări sau ipoteze care au nevoie de o verificare rapidă. Când le vezi negru pe alb, ar putea vorbi de la sine.

— Evident, acestea nu sunt adevărate întrebări! Oricine poate înțelege!

Dar ascultă cu atenție de acum încolo și vei începe să auzi câte punem zilnic, spre deosebire de întrebările care sunt întrebări autentice.

Oxford English Dictionary definește „întrebarea” ca fiind „o propoziție formulată sau exprimată astfel încât să obțină informații de la o persoană”. Deși aceasta este o explicație perfect acceptabilă – nu am de gând să mă pun cu *OED!* – evită intenționat să spună cum ar putea fi abordată propoziția aceea, intenția din spatele ei sau efectul asupra celeilalte persoane.

În contextul filozofiei practice și al scopului nostru – cum să punem întrebări relevante –, am ajuns la următoarea definiție:

- ▣ O întrebare este o invitație. O invitație de a gândi, de a explica, de a accentua, de a face efortul să descoperi mai mult, de a oferi informații, de a cerceta, de a te conecta.
- ▣ O întrebare relevantă este formulată precis și se naște dintr-o atitudine caracterizată de deschidere și curiozitate intelectuală.
- ▣ O întrebare relevantă rămâne concentrată asupra celeilalte persoane și a poveștii sale.
- ▣ O întrebare relevantă te pune pe gânduri.
- ▣ O întrebare relevantă duce la clarificări, la noi perspective sau la o nouă înțelegere pentru respondent.
- ▣ O întrebare relevantă nu are scopul de a oferi sfaturi, de a verifica ipoteze, de a impune un punct de vedere, de a împărtăși o opinie, de a face o sugestie sau de a-l lăsa pe celălalt cu sentimentul că este judecat sau încolțit.

Ultimul punct este unul extrem de important. Această distincție poate părea evidentă, totuși, atât de multe dintre întrebările pe care ni le punem zilnic intră în această zonă interzisă. De prea multe ori, fără să vrem sau fără măcar să ne dăm seama, punem întrebări care se concentrează asupra noastră. Asupra propriilor temeri, sentimente, idei, prejudecăți, nevoi. Fără să știm, ne folosim întrebările pentru a proiecta aceste preocupări asupra poveștii celeilalte persoane. Cu alte cuvinte, punem întrebări pentru a ne liniști pe noi înșine, în loc să privim mai atent sau să ne întrebăm ce spune, de fapt, cealaltă persoană.

E ca și cum cel mai bun prieten al tău ți-ar asculta povestea despre o ceartă aprinsă pe care ai avut-o cu partenerul tău și ți-ar răspunde:

— Așadar, te gândești să-l părăsești?

Sau colegul care reacționează astfel la povestea ta despre vacanța petrecută în Toscana:

— Nu te-ai săturat de paste și pizza după o săptămână?

Sau prietenul care îți ascultă îngrijorările legate de sănătatea precară a mamei tale și-ți spune:

— Și te gândești să ai grijă de ea? Știi, e dificil. Și eu mi-am îngrijit mama o vreme...

Nu există întrebare nepotrivită?

Auzi adesea oamenii spunând că nu există întrebare nepotrivită și, în general, afirmația nu este prea departe de adevăr. De obicei, poate fi o invitație să spui tot ce-ți trece prin minte și, bineînțeles, acesta este un lucru bun. Întrebările nu sunt menite să fie reprimite. Totuși, multe întrebări bine intenționate sunt prost formulate. Chiar și atunci când intenția din spatele întrebării este solidă și motivele celui care întreabă sunt fără cusur, întrebarea în sine poate rata complet ținta. După cum scria cândva Oscar Wilde: „Nu există cărți morale sau imorale. Cărțile sunt sau bine scrise sau prost scrise. Asta-i tot.”¹ La fel este și în cazul întrebărilor. Întrebările nu sunt bune sau rele în mod inerent. Dar cu siguranță pot fi bine formulate sau nu și folosite în mod corect sau greșit.

¹ Oscar Wilde, *The Picture of Dorian Gray* (London: Ward Lock, 1891), Preface. Traducerea în limba română a citatului este preluată din ediția din 2014 a romanului *Portretul lui Dorian Gray*, apărut la Editura Humanitas, traducere și note Antoaneta Ralian (n.red.).